

## Bokanmeldelse

Håvard Haarstad og Grete Rusten (red.)

*Grønn omstilling – norske veivalg*

Oslo: Universitetsforlaget 2018

ISBN: 9788215028767

Hanne Svarstad

Professor

LUI-IST, OsloMet – storbyuniversitetet

[hanne.svarstad@oslomet.no](mailto:hanne.svarstad@oslomet.no)

Grønne omskrivninger – norske feilvalg? Klimapolitikkenes stier og motorveier

I kjølvannet av naturviteres stadig mer alvorlige rapporter om hva klimaendringene vil kunne medføre, peker mange på nødvendigheten av å gjennomføre store endringer for å redusere utslippene. Håvard Haarstad og Grete Rusten har redigert en bok som de kaller *Grønn omstilling – norske veivalg*. Hvordan bidrar denne boka til kunnskap og debatt om norske omstillinger i grønn og klimavennlig retning?

Det er noen store skillelinjer i debatten om hva slike omstillinger skal innebære. Ved verdenskonferansen Rio +20 i Rio de Janeiro i 2012, dominerte den ene siden. OECD, UNEP og Verdensbanken presenterte her sine perspektiver på «grønn økonomi» og «grønn vekst» for å skape bærekraftig utvikling og dermed møte utfordringene med klimaendringer og miljøforringelse så vel som økonomisk stagnasjon og fattigdom. Det ble lagt vekt på tilrettelegging av forholdene for en ny periode med økonomisk vekst med fokus på utvikling av teknologi og markeder. På konferansen *Folkets toppmøte* som samtidig ble arrangert i samme by, deltok aktivister og forskere som argumenterte for grunnleggende alternativer til de mektige organisasjonenes løsninger forankret i nyliberalisme. I Europa kommer viktige bidrag til denne kritikken fra bevegelsen for avvekst (*degrowth*), og flere forskningsmiljøer gjør seg gjeldende (se D'Alisa, Demaria & Kallis, 2015).

Boka til Haarstad og Rusten må plasseres innenfor den første diskursen. Fokuset er på klimatiltak, mens rammene for diskusjonene er at omstillingene skal bidra til økonomisk vekst. I ulike næringer og på forskjellige områder tar de fleste av bokens forfattere utgangspunkt i utviklingen av ny teknologi og nye produkter med lavere utslipp av klimagasser enn de som brukes i Norge i dag. Det er et hovedfokus på teknologi, selv om redaktørene og

andre forfattere er opptatt av å synliggjøre hvordan teknologiske omstillinger skjer innen sosiale strukturer som nisjer og sosiotekniske regimer. Dessuten viser de hvordan veivalg og beslutninger tas på flere nivåer. Bokas redaktører peker på sosiale faktorer som makt, institusjonelle barrierer, vaner og handlingsmønstre. Boka har således et hovedfokus på teknologisk utvikling og andre innovasjoner som kan redusere klimautslipp, og hvilke politiske beslutninger og virkemidler som kan bidra til at mulighetene tas i bruk. Perspektivet bør utvilsomt plasseres i en tradisjon etter Kondratiev og Schumpeter, der økonomisk utvikling under kapitalismen analyseres som lange bølger med hver sine teknologier og andre forutsetninger for økonomisk vekst. Disse bølgene avløses av kriser, og framveksten av nye vekstperioder skjer på grunnlaget av nye innovasjoner.

Boka presenterer til dels detaljerte studier fra ulike samfunnsfelt. Flere av kapitlene handler om mulige omstillinger til nye produkter og teknologier innen næringslivet generelt og i ulike bransjer som skipsfart, vindkraft til havs, byggevarer og gruvedrift. Teknologi og andre former for innovasjoner står sentralt. Samtidig er det også kapitler om omstillinger i norske byer og kommuner, kulturlandskap og norsk ungdoms syn på ansvar og løsninger. Flere av kapitlene presenterer detaljerte studier og mye godt håndverk.

De overordnede perspektivene innbyr til kritiske diskusjoner av de store linjene i norsk klimapolitikk så vel som valg av hovedretninger framover. Boka undersøker «stiahengigheter». Dette er historiske føringer for næringsutvikling som følge av tidligere teknologiske valg. Dessuten fokuseres det på muligheten for «stietableringer» i form av nye næringssektorer. For å bruke samme metafor, handler mye om valg av småstier. Samtidig finner jeg lite fokus på de store veivalgene – for ikke å snakke om feilvalg – som hittil har blitt tatt i norsk klimapolitikk. Her skiller ett kapittel seg ut på en positiv måte ved at søkelyset settes på det vi kan kalle etableringen av en av «motorveiene» i norsk klimapolitikk. Brigte Dale og Gisle Andersen stiller nemlig spørsmålet om hvordan en kraftig ekspansjon av Norges petroleumsnæring siden 1990-tallet har vært mulig, samtidig som norske politikere har ønsket å bidra til å løse klimaproblemet. Forfatterne peker på noen viktige trekk i utviklingen av klimapolitikken som har tilpasset den til en fortsatt norsk storsatsing på oljens brune økonomi. Videre argumenterer de for betydningen av å planlegge for en framtid uten olje.

I ett av de andre kapitlene er det interessant å lese om hvordan Fredrik L. Hasselberg og Tarje I. Wanvik fortolker konflikten rundt planene om en kobbergruve i Kvalsund kommune i Finnmark. Forfatterne viser hvordan aktører i konflikten mobiliserer sine maktrekkurser. På den ene siden står gruveselskapet Nussir ASA, mens motstanderne består av forkjempere for samisk reindrift og urfolksrettigheter, samt naturvernere og fiskeriinteressenter som protesterer mot deponering av avgangsmasser i Repparfjorden. Kapittelets grunnleggende premiss er at myndighetene betrakter mineralnæringen som en del av en grønn omstilling. Dette skal for det første være ved at kobber er viktig for produksjonen av elbiler. For det andre skal gruvevirksomheten anses å være en mer klimavennlig kilde til verdiskaping og arbeidsplasser når oljealderen går mot slutten. Her savner jeg en bedre underbygging og kritisk diskusjon. Videre ville kapittelet ha gitt større innsikt dersom det hadde forholdt seg til annen relevant forskning. Dette gjelder på den ene siden den norske statens politikk som baserer seg på forestillinger om samisk reindrift som lite bærekraftig (se bl.a. Benjaminsen, Eira & Sara, 2016). På den andre siden gjelder det forskning om konflikten i Kvalsund (se bl.a. Johnsen, 2016).

Bjørnar Sæther og Eivind Merok har et kapittel om hvordan byggindustrien kan gå over fra betong og stål til trevirke i boligblokker og dermed bruke «Leiligheter som karbonlagre» (kapittelets hovedtittel). Også her savner jeg problematisering av kapittelets premiss. Forfatterne skriver at anvendelsen av én kubikkmeter trevirke i et bygg innebærer lagring av 0,8 tonn CO<sub>2</sub>. For å få til overgangen, framholder de at det er nødvendig med innovasjon, reguleringer og fortellinger om at «en 'smart og hip' by bør bygges i tre og ikke betong eller stål». Det er forståelig at det som er igjen av norsk treindustri ønsker å være med på det som kan se ut som nye økonomiske muligheter. Og kanskje vil det være klimavennlig med boligblokker av tre. Men i boken forblir dette en påstand som først og fremst viser at den kriserammede norske treindustrien er aldeles oppegående når det gjelder evnen til å presentere en fortelling om at akkurat denne næringen bør få være med på en ny grønn vekstbølge.

I det utmerkede kapittelet til Dale og Andersen refererer de til forskning som underbygger at det norske fokuset på «kostnadseffektivitet» gir en viktig nøkkel til å forstå hvorfor norsk klimapolitikk ikke har utgjort en trussel mot landets petroleumsnæring. Prinsippet om kostnadseffektivitet er etter min mening startpunktet for flere klimapolitiske «motorveier», og det er ikke minst viktig for norske forskere å følge den veien som leder ut av landet. I nesten 30 år har norske myndigheter inntatt rollen som en av de ledende entreprenører i utarbeiding av markedsløsninger på klimafeltet, og de har jobbet hardt for å skape aksept for dette i internasjonale forhandlinger. I stedet for utslippskutt i Norge, har det dermed blitt mulig å betale for etablering av tiltak i Europa så vel som i land enda lenger borte. Dermed har ikke bare oljesektoren, men også andre næringer i Norge kunnet «vernes» mot store klimatiltak. Det samme gjelder norske forbruksmønstre. Satsingen de siste ti årene med det norske klima- og skoginitiativet spiller en sentral rolle i strategien med å overlate klimatiltak til andre. Norge betaler flere milliarder kroner årlig for at land i tropene skal innføre restriksjoner på bruk av skog. Ingen andre land er i nærheten av å satse like mye på denne formen for klimatiltak. Forskningsbidrag viser eksempler på at de skogbaserte klimatiltakene ofte går ut over levekårene til fattige mennesker og spesielt kvinner (Svarstad & Benjaminsen, 2018). Det handler med andre ord om en «grønn omstilling» og et «norsk veivalg» med store kostnader som eksporteres og overlates til mennesker langt borte. Dette maskeres som prisverdig innsats for regnskog og bærekraftig utvikling, og når man skraper bort retorikkens vakre grønnmaling, finner man nykolonialisme og mangel på internasjonal klimarettferdighet. Det er behov for alle slags undersøkelser som kan synliggjøre hvordan norske myndigheter og politikere i flere tiår har kunnet bygge motorveier bort fra viktige klimatiltak i Norge, og hvilke sosiale konsekvenser dette har forårsaket i andre land.

Begge bokas redaktører er geografer, ved siden av 11 av de 15 andre bidragsyterne. I sitt innledningskapittel skriver redaktørene at de legger vekt på omstillingenes geografiske kontekst. Det er en fin programerklæring, og boka gir mange gode eksempler på en slik vektlegging, men dette skjer så å si utelukkende innen norske rammer. Dette framstår som litt underlig, gitt at norsk klimapolitikk på grunnleggende måter er utformet for å plassere tiltak i utlandet.

I en bokanmeldelse skrevet på bestilling av *Norsk sosiologisk tidsskrift*, er det verdt å nevne at temaet grønn omstilling har store likhetstrekk med endringene som var gjenstand for klassisk sosiologi ved overgangen til industrisamfunnet. Her er det en rekke områder der

sosiologer kunne bidra med kritiske studier for å klargjøre saksforhold og store linjer i tid og rom så vel som å avdekke ulike interessers bidrag til «grønne omskrivninger». Andre fagmiljøer har imidlertid vært adskillig mer opptatt av å gjøre klimaendringer og grønne tiltak til sitt anliggende.

Avslutningsvis vil jeg framholde at denne boka gir god innsikt i hvordan næringsinteresser og andre aktører i dag forsøker å ta del i en norsk variant av grønn omstilling, og den synliggjør mange utfordringer og politiske veivalg. Jeg har påpekt mangler i bokas behandling av de store trekkene i norsk klimapolitikk. Likevel er det all grunn til å ønske velkommen dens bidrag til økt fokus på norske klimatiltak i Norge. Samtidig er jeg enig med redaktørene når de i forordet skriver at boka på ingen måte er uttømmende. Både for sosiologer, geografer og andre finnes det fortsatt mye å forske på og skrive bøker om. Dette gjelder motorveiene så vel som stiene i norsk klimapolitikk og grønn omstilling, og det gjelder kritiske studier både av veivalgene som hittil er gjort og av valgene slik de i dag utformes, fortolkes og fattes.

## REFERANSER

- Benjaminsen, T. A., Eira, I. M. G. & Sara, M. N. (red.) (2016). *Samisk reindrift – norske myter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- D'Alisa, G., Demaria, F. & Kallis, G. (red.) (2015). *Degrowth – A vocabulary for a new era*. New York & London: Routledge.
- Johansen, K. I. (2016). Land-use conflicts between reindeer husbandry and mineral extraction in Finnmark, Norway: Contested rationalities and the politics of belonging. *Polar Geography*, 39(1-2), 58–79.
- Svarstad, H. & Benjaminsen, T. A. (2018). The REDD debate: Some published studies on local impacts of REDD in various countries. *Political Ecology Network*. <https://politicalecologynetwork.wordpress.com/2018/06/14/the-redd-debate-some-published-studies-on-local-impacts-of-redd-in-various-countries/>